

ОСВІТНЯ МІГРАЦІЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Белозорова А.А.,

*студентка кафедри економічної теорії
та економічних методів управління*

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
belozorovanastya@gmail.com*

Коровіна Н.В.,

*к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії
та економічних методів управління*

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
natalia.korovina@karazin.ua*

У статті досліджено питання співвідношення освітньої та інтелектуальної міграції на прикладі України. Зазначається що зазвичай освітня міграція розглядається як окрема форма міграції, вона пов'язана з етапом формування і накопичення інтелектуального потенціалу. В той час як інтелектуальна міграція, що традиційно розуміється як переїзд працівників інтелектуальної праці і творчої інтелігенції, пов'язана з етапом використання інтелектуального капіталу. Тому ці два потоки досі розглядалися окремо. З метою кращого розуміння сучасного місця освітньої міграції розглянуто процеси виїзду українських студентів за кордон та отримання іноземними студентами освітніх послуг у вітчизняній економіці. Також у роботі визначені основні напрями та масштаби потоків освітньої міграції у державі.

Обґрунтовано роль вишів як інститутів залучення інтелектуального потенціалу іноземних держав до країн-реципієнтів з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності в умовах подальшого розвитку економіки знань у глобальному вимірі. На основі аналізу оцінок причин та факторів відтоку молоді з України на навчання обґрунтовано, що якість освіти не є основною цінністю, яку шукають студенти. Встановлено, що в сучасних умовах економічної, політичної та воєнної кризи їх основним мотивом є еміграція на постійне місце проживання в більш політично стабільні та економічно успішні країни.

Підкреслено наявність серйозної проблеми відсутності належної методики збору даних та статистичного аналізу у сфері освітньої та інтелектуальної міграції, дані офіційної статистики є неповними і не відображають усієї картини освітньої та інтелектуальної міграції. Визначені й описані переваги від освітньої імміграції, а також підкреслені втрати, що несе українська економіка від процесів відтоку інтелектуального капіталу у вигляді освітньої міграції та від'їзду висококваліфікованих кадрів. Зроблено висновок, що для зміни ситуації потрібна ефективна міграційна політика, яка повинна включати в себе інтереси економіки країни на основі здобутих знань мігрантів, отриманих за кордоном. Кінцевою метою повинно стати впровадження дієвого механізму вільного пересування мігрантів та перетворення незворотної еміграції в тимчасову, адже припинення міграції в умовах глобалізації є неможливим явищем.

Ключові слова: освітня міграція, інтелектуальна міграція, "відтік мізків".

DOI: 10.21272/1817-9215.2020.3-15

ВСТУП

Поглиблення інтеграційних відносин в світовій економіці призвело до подальшого прискорення і ускладнення процесів руху всіх факторів виробництва, і рух робочої сили не є винятком. Відбуваються зміни в структурі і напрямках міграційних потоків, змінюється вага факторів, що впливають на них. Серйозну увагу сьогодні привертає до себе таке явище як інтелектуальна міграція. Масштаби її зростають, що цілком відповідає тенденціям розвитку постіндустріальної економіки, пов'язаної зі збільшенням наукоємності всіх сфер суспільного виробництва. Крім того глобалізація прискорює інтернаціоналізацію наукового співтовариства, формує глобальний простір економіки знань.

Найважливішою запорукою успіху будь-якої економіки стає наявність і затребуваність розвиненого інтелектуального потенціалу її учасників. І саме тут закладена можливість невідповідності, яка стає основою для міграції, оскільки, якщо в країні є інтелектуальний капітал, але він не затребуваний, то він природним чином залучається до країн, де він може бути повноцінно використаний і оплачений. При

цьому країна, з якої виїжджають інтелектуали, не досягає успіху з причини відсутності критичної маси інтелектуального капіталу необхідного для розвитку сучасного типу, тому стає ще менш привабливою, запускаючи новий виток інтелектуальної міграції.

З проблемою комплексного визначення інтелектуальної міграції як особливого міжнародного явища тісно пов'язане осмислення її причин. В даний час переважає підхід, який вказує, що інтелектуальна міграція обумовлена тими ж факторами, що і міграція некваліфікованої робочої сили. Головну роль серед них грають відмінності економічного і соціального розвитку країн і якості життя працюючого населення. Поряд з економічною мотивацією не в останню чергу враховуються і фактори політичної стабільності, існування надійних гарантій дотримання прав особистості, причому вони привертають порівняно більшу увагу кваліфікованих фахівців, ніж звичайних трудових мігрантів. І, звичайно, цінністю є можливість творчої самореалізації.

Важливою формою сучасної міграції є і освітня міграція: переміщення людей з метою отримання освіти. Міжнародними студентами вважаються ті, хто перетнув національний або територіальний кордон з метою отримання освіти і на момент оцінки зараховані на освітні програми за межами країни свого походження [1]. До кінця ХХ ст. сформувалася ціла галузь світового господарства - міжнародний ринок освітніх послуг, де щорічний обсяг продажів сягає кілька десятків мільярдів доларів. У ХХІ ст. кількість міжнародних студентів росло постійно. У 2017 році по всьому світу іноземних студентів навчалосся понад 5,3 мільйона чоловік у порівнянні з 2 мільйонами 2000 року [1, 2]. Єдиним винятком, мабуть, став 2020 рік, що пов'язано з пандемією COVID-19 і закриттям кордонів.

Треба сказати, що освітня міграція зазвичай розглядається як окрема форма міграції. Вона пов'язана з етапом формування і накопичення інтелектуального потенціалу, в той час як інтелектуальна міграція, що традиційно розуміється як переїзд працівників інтелектуальної праці і творчої інтелігенції, пов'язана з етапом використання інтелектуального капіталу. Тому ці два потоки розглядалися окремо. Але чи настільки відокремлені дані види міграції сьогодні, особливо для таких країн як Україна?

Серед зарубіжних та вітчизняних науковців, які вивчають проблеми міграції людського капіталу найбільш місткими є напрацювання Г. Беккера, Дж. Мінцера, Т. Шульца, О.А. Грішнєвої, О.А. Маліновська Е. М. Лібанової, А. Мокія, У.Я. Садової, Л.К. Семів, Л. Шевчук та ін. Вивченню проблем, пов'язаних з інтелектуальною міграцією присвячують свої роботи: О. Грудзінський, Л. Леденева. Вчені описують відтік молодих спеціалістів та студентів, які навчаються за кордоном, розглядають сучасний етап «відпливу молодих умів» в контексті інтернаціоналізації освіти та глобалізації інтелектуальної еліти.

Незважаючи на значний обсяг робіт з міграційної проблематики, питання освітньої міграції у взаємозв'язку з трудовою міграцією в сучасних дослідженнях все ще не достатньо розглянуті.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета даної статті - визначення можливих взаємовідносин між освітньої та інтелектуальної міграцією на прикладі України.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Глобалізація сфери освіти проявляється в гармонізації освітніх стандартів і програм, особливо на рівні бакалаврів і магістрів. Так званий Болонський процес, що є однією з ключових ланок європейської інтеграції у сфері освіти і науки (він у певній мірі торкнувся і країн, розташованих частково або повністю в Азії), покликаний сприяти створенню простору, у межах якого діятимуть єдині умови визнання дипломів про освіту, працевлаштування і мобільності громадян. Окрім відкритості кордонів інтенсивна міграція студентів усередині європейського регіону пояснюється

наявністю угод між університетами, уніфікацією освітніх стандартів і програм, поширеністю практики зарубіжних стажувань, наданням стипендій і матеріальних пільг студентам при подібному обміні, та іншими можливостями, які відкриваються завдяки інтеграційним процесам.

Щорічно мільйони людей з усього світу відправляється в інші країни для отримання знань: здобуття вищої та післядипломної освіти, вивчення іноземної мови, проходження стажувань, підвищення кваліфікації. Спостерігається деяка асиметрія в процесах студентської мобільності. Виділяється два основних напрямки у виборі студентами країн навчання: зі сходу на захід і з півдня на північ. Очевидно, що вони збігаються в цілому з міграційними потоками. Крім того, явно простежується певна тенденція у виборі країн для навчання. Більше половини з 5 млн. міжнародних студентів були зараховані на освітні програми в шести країнах: Сполучених Штатах Америки, Великобританія, Австралія, Франція, Німеччина та Російська Федерація. Серед видатних країн відправлення іноземних студентів - Китай, Індія, Німеччина, Південна Корея, Нігерія, Франція, Саудівська Аравія і кілька країн Центральної Азії [3].

Позитивні наслідки цих переміщень відчувають на собі як країни посилають студентів, так і країни що приймають студентів. Треба сказати, що Україна, яка мала значний освітній потенціал на момент здобуття незалежності, продовжує користуватися цією перевагою, незважаючи на значні втрати, пов'язані і зі зниженням якості послуг, що надаються, і з прогресуючим відставанням від світових стандартів.

Так у 2016/2017 навчальному році 77 424 особи з українським громадянством навчалися у закордонних університетах [4]. Водночас ця цифра цілком порівняна із кількістю іноземних студентів, які приїжджають на навчання в Україну. За даними Українського державного центру міжнародної освіти у 2018 р. в Україні навчалось 75605 іноземних студентів зі 154 країн світу [5]. У 2019 році цей показник склав вже 80470 [6].

Таким чином, навантаження на освітню систему в цілому більш-менш зберігається, відтік українських студентів практично компенсується приїздом іноземних студентів в Україну. Однак, у цілому ми спостерігаємо скорочення кількості здобувачів вищої освіти, що є цілком закономірним: його причинами є ті самі фактори, що призвели до зменшення кількості ЗВО: демографічна та економічна кризи, анексія Криму та військовий конфлікт на сході України.

Відповідно до інформації Державної служби статистики України, в Україні, починаючи з 2008 року, відбувається процес поступового скорочення кількості студентів, аспірантів і докторантів. Так, на початок 1990–1991 н. р. в українських закладах вищої освіти (ЗВО: університети, академії, інститути) навчалось 881 300 здобувачів вищої освіти. Свого піку ця цифра досягла у 2007–2008 н. р. — 2 372 500 осіб, після чого почала поступово зменшуватися (рис. 1) [7].

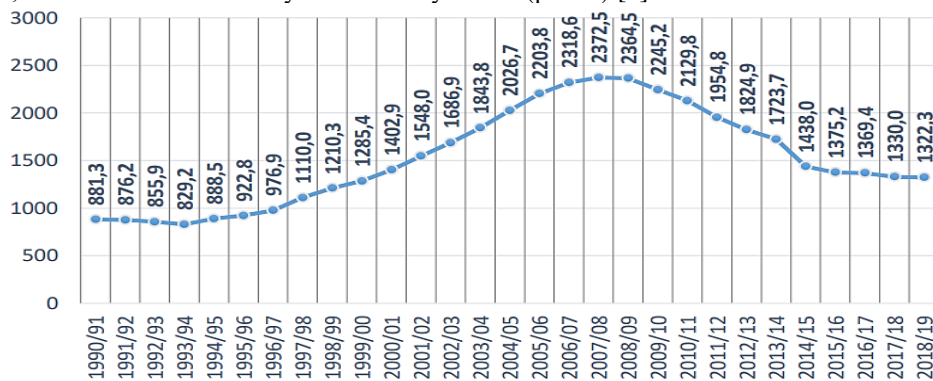

Рисунок 1 - Кількість осіб у ЗВО (університети, академії, інститути), тис.
Джерело: [7].

У найближчі роки зменшення кількості ЗВО та кількості здобувачів вищої освіти триватиме. Тому дуже важливо не тільки підтримувати існуючі цифри, але й ще більше заохочувати приїзд іноземних громадян на навчання.

Торкаючись теми інтернаціоналізації вищої освіти в Україні, треба сказати, що серед інших існує проблема диспропорції між кількістю іноземних студентів, для яких український ЗВО став місцем основного навчання (87%), та іноземних студентів, що кількістю студентів, що перебувають за програмою академічної мобільності, здобувають післядипломну освіту, навчаються в аспірантурі або докторантурі (загалом біля 3%) [5].

Це пояснюється насамперед тим, що до України приїжджають в більшості студенти з країн Африки та Азії, де недоступні програми академічної мобільності. Крім того, загалом відомо, що українська освіта приваблює іноземних громадян відносно низкою ціною за навчання та побутові витрати, порівняно високою якістю та різноманітністю спеціальностей, а також можливістю стати своєрідним транзитом для потрапляння в більш розвинуті країни або більш високі соціальні страти у своїх країнах. Важливим для них є й однакові права і свободи для здобувачів вищої освіти з іноземних держав і громадян України і достатньо висока толерантність українців до представників інших культур. Нижче представлені топ-10 країн, чії громадяни стали здобувачами вищої освіти в Україні у 2019 р.

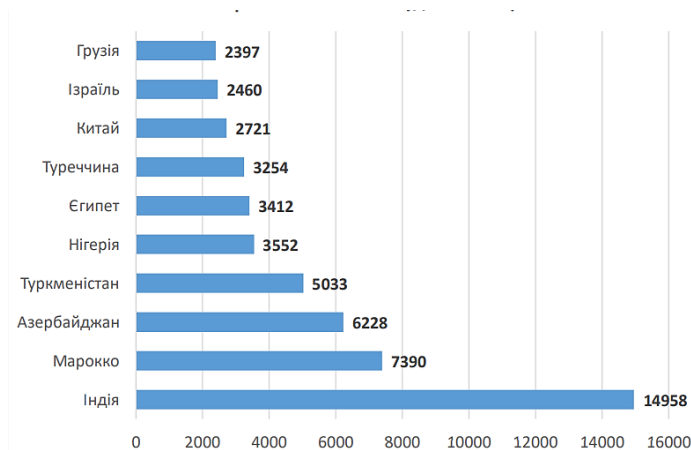

Рисунок 2 - Топ-10 країн, чії громадяни стали здобувачами вищої освіти в Україні в 2019 р., тис. чол. Джерело: [5].

У Річному звіті Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2019 рік робиться висновок, що «незважаючи на військові дії в Донецькій і Луганській областях та анексію Криму, Україна стає все більш привабливою для іноземного абітурієнта і насамперед через обраний курс на євроінтеграцію та близькість кордонів Європейського Союзу». [5].

Наші співвітчизники традиційно обирають заклади вищої освіти Польщі, Російської Федерації, Німеччини, Канади, Чехії, Італії, США, Іспанії, Австрії, Франції, Словаччини, Болгарії. Загалом протягом останніх дев'яти років кількість українців, що виявила бажання навчатися у закордонному університеті, зросла більш ніж утричі — з 24 тис. 104 до 77 тис. 424 осіб. Конкретні країни навчання, відповідно до статистичних даних, зображено на рис. 3. Понад 33 тис. українських студентів навчається в Республіці Польща, де запроваджені спеціальні програми освіти для українців. (це 55% від усього іноземного студентства; водночас, це також країна з найвищим показником трудових мігрантів з України), близько 10 тис. — у Німеччині, понад 17 тис. — в інших європейських країнах. Безсумнівно, викликає занепокоєння і

високий показник українського студентства у Російській Федерації (а це понад 11 тис.), але це менш, ніж було до 2014 роки (біля 18 тис.) [5].

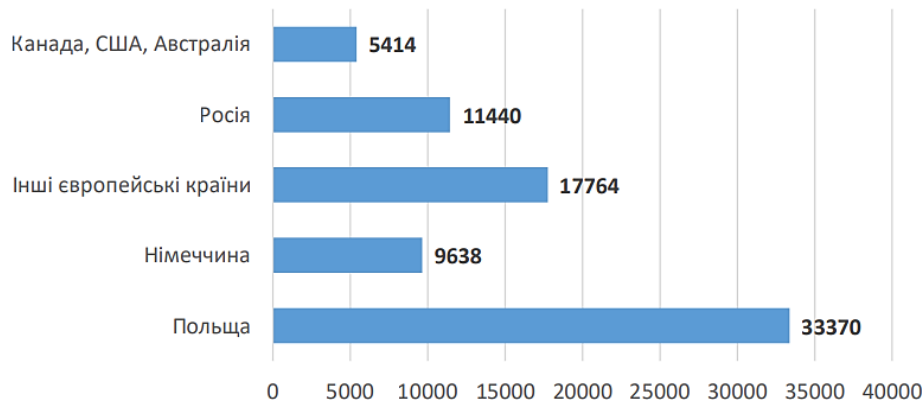

Рисунок 3 - Кількість українських студентів за кордоном, 2017-2018 н.р.
Джерело : [5].

Не останню роль в інтелектуальній міграції відіграє недофінансування вітчизняної науки. Так, згідно даних Міністерства освіти та науки, фінансування з державного бюджету наукової галузи складає менше 0,3% внутрішнього валового продукту (рис. 4). Для порівняння, Японія витрачає на науку 3,4% ВВП, Південна Корея – 3,3% ВВП, США – 2,6% ВВП, Ізраїль – 5%. Мінімально ж необхідними у співдружності країн G8 визнано 2% ВВП. Науковці виїжджають туди, де їхні знання і талант більше цінують. За останні 25 років з країни виїхало понад 25 тисяч наукових працівників [8].

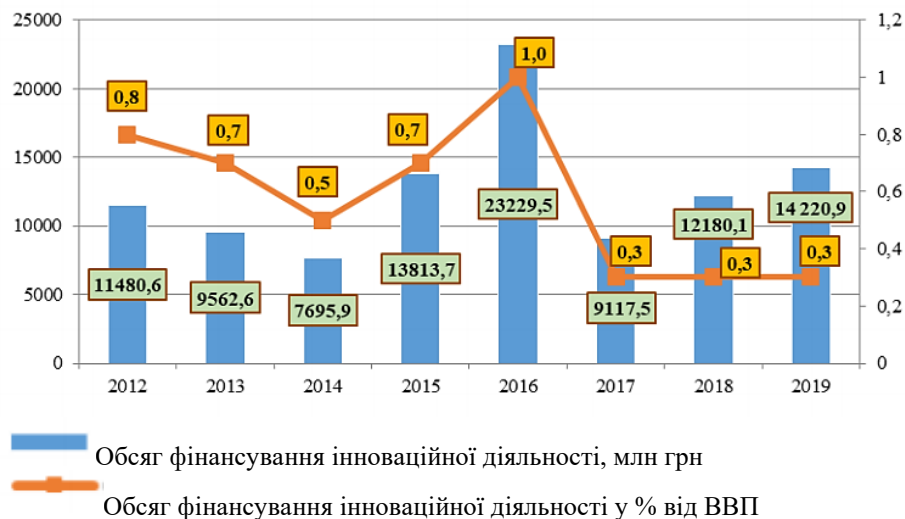

Рисунок 4 - Динаміка обсягу фінансування інноваційної діяльності за 2012-2019 рр.
Джерело: [9].

За словами директора центру кар'єрного розвитку Stud-Point Володимира Швеця, аналізуючи статистику Центру, «трое з п'яти українських студентів з дипломом бакалавра шукають за кордоном можливість отримати диплом магістра» [10]. Для порівняння у ЄС було поставлено завдання до 2020 року досягти ситуації, щоб щонайменше 20 % випускників вишів мали б досвід навчання чи стажування за

кордоном, що засвідчує значно меншу індивідуальну мотивацію до освітньої міграції у межах розвинутих країн.

У 2015-2016 роках в 14 країнах (це без врахування США, Канади та Великобританії) навчалося 1600 українців на різних програмах, які прирівняні до нашої аспірантури. «У Німеччині - 525 студентів, у Польщі - 380, Чехії - 223, Франції - 201, у Швейцарії - 105, в Угорщині - 73 особи, в Іспанії та Фінляндії - по 37. У Швейцарії та Чехії кількість таких студентів збільшилася за вісім років удвічі, у Німеччині - на 20%, а в Польщі лише протягом трьох останніх років зросла на 40%». Є висока вірогідність, що після закінчення навчання вони залишаться працювати закордоном [8].

Красномовною є і ситуація з порівняння даних відносно того, скільки іноземних студентів залишаються або бажають залишитися у країні, де навчаються. Якщо взяти статистику по країнах ОЕСР, то в більшості з них більше 20% іноземних студентів залишаються жити і працювати. В Австралії, Канаді, Чехії та Франції цей показник перевищує 30%, що сильно впливає на ринок праці [11]. У Великій Британії у 2005 році 27% іноземних студентів працювали після закінчення навчання. Щодо США, то частка аспірантів з таких країн, як Китай, Індія, Іран, Ізраїль, Греція, Аргентина, країни Східної Європи та навіть Нова Зеландія та Велика Британія, які залишаються в США 5 років після захисту дисертацій, становить більше 50% [12].

Що стосується України, то по-перше, офіційні дані про випускників іноземних ВНЗ, які повернулися додому, відсутні. Зрозуміло, що переважна більшість студентів після отримання іноземного диплому прагнуть знайти роботу у країні навчання або в інших розвинутих країнах, але конкретні цифри переважно отримані за експертними даними, опитуваннями студентів або опосередковано. Так, Позняк О.В. зазначає, що «за даними опитувань українських студентів у Польщі, повертатися на Батьківщину планує менше 1/6 від загалу» [13]. Купець О. у своєму дослідженні міжнародної мобільності українських педагогів і науковців підраховує, що майже 70 % респондентів, які отримали науковий ступінь за кордоном, живуть у країні навчання [14]. За оцінками центру кар'єрного розвитку Stud-Point з українських студентів, що навчаються закордоном, повертаються додому не більш ніж 20 відсотків [10].

Як бачимо переважна більшість випускників закордонних університетів не повертаються в Україну для перенесення у вітчизняну практику отриманих знань та досвіду, а працевлаштовуються за місцем навчання чи здійснюють міграцію в інші країни світу. Це цілком зрозуміло, адже в Україні існує певна специфіка освітньої міграції: «молодь, яка поїхала вчитись закордон, більше не задоволена умовами життя в Україні загалом, ніж станом вищої освіти зокрема. Вона розглядає вищу освіту в іншій країні як місток до подальшого життя після випуску в кращих умовах поза межами України» [4].

Таким чином, тільки невелика кількість студентів виїжджає заради більш якісної освіти, що можна спостерігати з їхнього вибору найбільш відомих ЗВО, у які високий бар'єр для вступу. Загалом молодь виїжджає за кордон не стільки вчитися, скільки отримати доступ до закордонного ринку праці, що на порядок легше зробити маючи на руках іноземний диплом або сертифікат. Приймаючи до уваги, що студенти дуже зацікавлені в успішному закінченні закордонних вишів і що країни часто як можливість залишитися після закінчення навчання ставлять умовою отримання роботи (а успішніші країни – тільки роботи за фахом), можна передбачити, що переважна більшість буде займатися кваліфікованим, а згодом і висококваліфікованим трудом. Більше того, самі країни, що приймають, іноземних студентів, розуміючи цінність високомотивованих інтелектуальних кадрів для економічної конкурентоспроможності, мають за тенденцію ще більше полегшувати умови для інтеграції міжнародних випускників у своє господарство.

В Україні є ще одна причина їхати навчатися за кордон, яка дуже актуалізувалася саме на сучасному етапі, – це «бажання возз'єднатися з родиною, яка уже кілька років перебуває там на заробітках» [15]. На сьогодні вже виросло ціле покоління дітей тих

батьків, хто емігрував або постійно сезонно мігрує закордон заради заробітків, заради виживання своїх родин. Загальновідомо, більшість цих батьків зайняті некваліфікованим або низькокваліфікованим трудом. У той час, як їхні діти, які «вимушені» їхати на навчання за кордон, використовуючи це як спосіб возз'єднатися з батьками, отримують там освіту і з дуже високим ступенем ймовірності будуть згодом займатися значно більш інтелектуальною працею. А отже вони теж становляться інтелектуальними мігрантами.

Інтелектуальний капітал, або ширше – людський капітал – є, з одного боку, важливішою передумовою і фактором економічного успіху країн у сучасному світі, з іншого – основною складовою багатства держав і їхньою найбільшою цінністю. Ще раз згадаємо, що є стадії формування і використання інтелектуального капіталу, що призводять до його накопичення та подальшого ще більш ефективного використання. З огляду на це і з метою успішного соціально-економічного розвитку країни, дуже важливим, на наш погляд є визнання освітньої міграції в Україні частиною інтелектуальної міграції, а від'їзду молоді навчатися закордон – невід'ємним елементом «відтоку мізків». Таке розуміння процесів дозволить, на нашу думку, по іншому поглянути на політику у сфері освітньої міграції.

Освіта – це та сфера, за яку ведуть боротьбу багато країн і кращі університети світу. І річ не тільки і не стільки про дохід від надання освітніх послуг. Приїзд і навчання іноземних студентів – це не тільки фактор визнання навчального закладу, його фінансовий успіх, а й потужний інструмент економічного розвитку всієї країни, що вже давно зрозуміли розвинені країни. З кінця 1940-х років провідні світові держави стали розглядати освіту як частину своєї зовнішньої політики, яка має найважливіші економічні та геоелектронічні наслідки [16].

Важливо і те, що завдяки освітній міграції країни-реципієнта не несуть витрати на дитячий період становлення майбутніх абітурієнтів, і при цьому може ще й отримувати плату за надання освітніх послуг іноземним студентам. Таким чином економляться десятки тисяч доларів інвестицій в початковий період накопичення людського капіталу, а від вузівського періоду інвестування країна може отримувати ще й дохід.

Значущим є те, що ринок праці отримує молодого, вже інтегрованого до приймаючого суспільства, спеціаліста, який пройшов практику на місцевому ринку, в певній мірі знає особливості управлінської культури. А також майже повноправного члена соціуму, який знає мову і культурні особливості країни, і навіть володіє певним запасом загального і специфічного для цієї місцевості соціального капіталу. Крім того освітня міграція – це ще й геополітичний ресурс, котрий використовується для розповсюдження і просування національної культури, ціннісних установок і технологій країни, формування лояльності з боку студентів до країн, де вони провели свої студентські роки

Таким чином, сьогодні освітня міграція значно вигідніша країнам-реципієнтам, ніж країнам-донорам. Це стосується й України, в якій, у зв'язку з вкрай низьким показником повернення, спостерігаються катастрофічні процеси втрати інтелектуального потенціалу. Вони є відчутними і для роботодавців (брак кваліфікованих працівників, низька креативність персоналу, затримка у впровадженні інноваційних технологій тощо), і для держави в цілому (зменшення ВВП, низький рівень життя, погіршення демографічної ситуації, зниження інноваційності економіки тощо)

ВИСНОВКИ

Розвиток освітньої міграції в Україні почався давно. Сьогодні, в умовах глобалізації, він набуває ще більше актуальності, змінюються кількісні та якісні показники, важливими факторами, що вплинули на процес освітньої міграції стають не тільки криза в сфері освіти, але і загострення економічної, політичної, воєнної кризи.

Проведений аналіз свідчить, що хоча міграція студентів у чистому вигляді не може розглядатися як повна форма міграції науково-технічного кваліфікованого персоналу, однак вона є важливою часткою інтелектуальної міграції, оскільки пов'язана з етапом формування інтелектуального капіталу. Особливо це видно на прикладі України, де від'їзд на навчання за кордон є, перш за все, спосіб вийти на міжнародний ринок праці, конкурентно інтегруватися в економіку більш розвинутих країн, возз'єднатися з родиною, мати надію на майбутнє нормальне життя та реалізацію мрій, а лише потім прагнення отримати більш якісну освіту.

Треба також визнати, що є серйозна проблема відсутності належної методики збору даних та статистичного аналізу у цій сфері. Часто дані офіційної статистики є неповними і не відображають усієї картини освітньої та інтелектуальної міграції. Треба ще пройти шлях до формування повної концепції їх виміру. Досі більшість показників визначається не завжди чітко, а деякі з них можуть викликати певні дискусії. Існує необхідність формування Національної системи моніторингу просторової мобільності населення України, яка б включала, для початку, хоча б основні показники, що реально відображають міграційну активність населення.

Але і за усередненими даними бачимо, що в кількісному вимірі в Україні спостерігається досить збалансована ситуація: кількість іноземних студентів, що приїжджають вчитися до України, відносно порівнянна з кількістю українських студентів, що їдуть за кордон. Але ж не можна порівнювати ані якісний склад цих потоків, ані результати їх підготовки, ані поведінку після закінчення вишів. Іноземні студенти у своїй більшості покидають Україну, а ті, що залишаються часто задовольняються будь-якою роботою, у тому числі простою або невисокої кваліфікації. У той час як переважна більшість українських студентів шукає і знаходить можливості залишатися закордоном, працюючи на більш кваліфікованих посадах.

Україні необхідно повною мірою включитися в процеси накопичення інтелектуального капіталу, якщо ми бажаємо вийти з периферії світової економіки. Для зміни ситуації потрібна ефективна міграційна політика, яка повинна включати в себе інтереси економіки країни на основі здобутих знань мігрантів, отриманих за кордоном. Кінцевою метою повинно стати впровадження дієвого механізму вільного пересування мігрантів та перетворення незворотної еміграції в тимчасову, адже припинення міграції в умовах глобалізації є неможливим явищем.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Global Migration Indicators 2018. URL: International Organization for Migration, Global Migration Data Analysis Centre, Germany. 2018 / https://publications.iom.int/system/files/pdf/global_migration_indicators_2018.pdf.
2. International students. Migration Data Portal. URL: <https://migrationdataportal.org/themes/international-students>
3. Global Migration Indicators 2018. International Organization for Migration, Global Migration Data Analysis Centre, Germany. 2018. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/global_migration_indicators_2018.pdf.
4. Єгор Стадний/ Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku>.
5. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти 2019 рік. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2020/02/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82-2020.pdf>.
6. Іноземні студенти в Україні. URL: <https://studyinukraine.gov.ua/zhittya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/>.
7. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua/.
8. Ясинчук Л. Відтік мільйонів з України набирає сили. URL: <https://expres.online/archive/main/2018/01/27/281999-vidtik-mizkiv-ukrayiny-nabyrae-sily>.
9. Інноваційна діяльність в Україні у 2019 році: науково-аналітична доповідь / Т.В. Писаренко, Т.К. Кваша, Рожкова Л.В., О.В. Коваленко – К.: УкрІНТЕІ, 2020. – 45 с.
10. Олег Климчук. Українські спеціалісти їдуть з країни, щоби (не) повернутися. URL: <https://p.dw.com/p/2YLM0>.
11. Education Indicators In Focus. OECD, 2013. URL: [https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/EDIF%202013--N%C2%B014%20\(eng\)-Final.pdf](https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/EDIF%202013--N%C2%B014%20(eng)-Final.pdf).

12. Онсвітня міграція з України: сучасні тенденції / Т. О. Гнатюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2018. - Вип. 33. - С. 85-89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2018_33_13.

13. Позняк О.В. Зворотня міграція до України: обсяг і характеристики поверненців // Демографія та соціальна економіка, 2019, № 1 (35) . с. 82-96. URL: <https://dse.org.ua/archive/35/6.pdf>.

14. Ольга Купець. Міжнародна мобільність українських педагогів і науковців/Міжнародна організація праці, Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. – Будапешт МОП, 2013. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_244739.pdf.

15. Капіца Б. Декілька міфів про навчання за кордоном. URL: <http://m.day.kyiv.ua/uk/article/blog-lshzh/dekilka-mifiv-pro-navchannya-za-kordonom>.

16. Лакомова А.А., Хусяинов Т.М. Образовательная миграция: причины и особенности получения высшего образования за рубежом. URL: https://nbpublish.com/library_get_pdf.php?id=33084.

SUMMARY

Belozorova A.A., Korovina N.V., Educational migration as an integral part of intellectual migration in Ukraine

The article examines the relationship between educational and intellectual migration on the example of Ukraine. It is noted that usually educational migration is considered as a separate form of migration, it is associated with the stage of formation and accumulation of intellectual potential. While intellectual migration, traditionally understood as the relocation of workers of intellectual labor and creative intelligentsia, is associated with the stage of use of intellectual capital. Therefore, these two streams have so far been considered separately. In order to better understand the current role of educational migration, the processes of departure of Ukrainian students abroad and receiving educational services by foreign students in the domestic economy are considered. The paper also identifies the main directions and scales of educational migration flows in the country.

The role of universities as institutions for attracting the intellectual potential of foreign countries to recipient countries in order to increase their competitiveness in the further development of the knowledge economy in the global dimension is substantiated. Based on the analysis of assessments of the causes and factors of the outflow of young people from Ukraine to study, it is substantiated that the quality of education is not the main value that students are looking for. It is found that in the current conditions of economic, political and military crisis, their main motive is emigration to a permanent place of residence in more politically stable and economically successful countries.

The existence of a serious problem of lack of proper methods of data collection and statistical analysis in the field of educational and intellectual migration is emphasized, the data of official statistics are incomplete and do not reflect the whole picture of educational and intellectual migration. The benefits of educational immigration are identified and described, as well as the losses of the Ukrainian economy from the outflow of intellectual capital in the form of educational migration and the departure of highly qualified personnel. It is concluded that to change the situation it requires an effective migration policy, which should include the interests of the country's economy based on the acquired knowledge of migrants obtained abroad. The ultimate goal should be the introduction of an effective mechanism for the free movement of migrants and the transformation of irreversible emigration into temporary, because stopping migration in the context of globalization is an impossible phenomenon.

Key words: educational migration, intellectual migration, "brain drain".